

de bulunduğu dair kayıt yoktur. Ölüm tarihi de kesin olarak bilinmemektedir. Ancak eserinde, Mekke müftüsü olan ve 279'da (892-93) vefat eden hocası Abdullah b. Ahmed b. Ebû Meserre'nin ölümünden ve aynı yıl Mekke'de meydana gelen büyük bir sel felâketinden bahsetmemesi onun bu tarihte hayatta olmadığını düşündürmektedir.

Fâkihî'nin *Aḥbâru Mekke fi kadîmi'd-dehr ve ḥadîsih* (*Târîhu Mekke, Kitâbu Mekke ve aḥbârihâ fi'l-Câhiliyye ve'l-İslâm*) adlı eseri, III. (IX.) yüzyılda yazılıp zamanımıza intikal eden Mekke tarihîyle ilgili iki önemli eserden biridir. Diğeri de Ebû'l-Velîd Ezrakî'nin aynı adı taşıyan kitabıdır. Fâkihî, Mekke ve çevresiyle ilgili yüzlerce konuyu ihtiva eden eserinde şehrin siyasî, kültürel ve sosyal tarihini ele almış, ayrıca topografik yapısı hakkında bilgi vermiştir. Sadece ikinci yarısı zamanımıza intikal eden eserde Mekke'de valilik, kadılık ve müftülük yapan kimselerle burada yetişen âlimlerden bahsedilmekte, Mescid-i Harâm, Hacerülesved, Zemzem Kuyusu, diğer su kuyuları, caddeler ve çarşılar, Mina, Müzdelife, Arafat ve menâsik-i hac hakkındaki geniş bilgi verilmektedir. Fâkihî eserini bölümlere ayırmamış, muhaddislerin metodunu takip ederek konunun başlığını yazdıktan sonra ilgili hadis ve haberleri nakletmiştir.

Eserinde rivayetlerine yer verdiği kişiler arasında Buhârî, Müslim, Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Zûr'a el-Cürcânî, Ahmed b. Humeyd es-Saydalânî, İbrâhîm b. Ya'kûb el-Cüzcânî, İshak b. Mansûr el-Kevsec, Hasan b. Arefe el-Abdî, Abbas b. Muhammed ed-Dürî, Zübeyr b. Bekkâr gibi meşhur âlimler vardır. Oğlu Ebû Muhammed Abdullah ile öğrencileri Ukaylî, Ebû'l-Hasan el-Ensârî, Muhammed b. Sâlih b. Sehl de kendisinden rivayette bulunmuşlardır. Fâkihî'nin Osman b. Amr b. Sâc, Vâkidî, Zübeyr b. Bekkâr, Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ gibi müelliflerin zamanımıza intikal etmeyen Mekke tarihîyle ilgili eserlerinden faydalanmış olması, ayrıca Harbî, İbn Abdülber en-Nemerî el-Kurtubî, Ebû Ubeyd el-Bekrî, Yâkût el-Hamevî, Takıyyüddin el-Fâsî, İbn Hacer el-Askalânî ve Bedreddin el-Aynî gibi meşhur müelliflerin *Aḥbâru Mekke*'yi birinci elden kaynak olarak kullanmaları esere ayrı bir önem kazandırmaktadır.

Fâkihî'nin 272-275 (885-889) yılları arasında tamamladığı *Aḥbâru Mekke*'nin günümüze intikal eden eksik nüshası 877'de (1472-73) Mekke'de istinsah edil-

miş olup Leiden Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Or. 463). Bu nüshanın bir bölümü ilk defa Ferdinand Wüstenfeld tarafından "*Die Chroniken der Stadt Mekka*" serisinin II. cildi içinde yayımlanmış (Leipzig 1859), daha sonra 1964'te Beyrut'ta ofset olarak basılmıştır. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehiş, *Aḥbâru Mekke*'yi bir mukaddime ve ayrıntılı bir indeks ilâvesiyle altı cilt halinde neşre hazırladığı gibi başta Takıyyüddin el-Fâsî'nin *Şifâ'ü'l-ğarâm bi-ahbâri'l-beledi'l-harâm* adlı eseri olmak üzere birçok kaynaktan faydalanmak suretiyle kitabın zamanımıza intikal etmeyen I. cildinin metnini de tesis ederek V. cildin içinde (s. 119-239) yayımlamıştır (Mekke 1407/1986-1987). Buna göre I. ciltte ele alınan başlıca konular şöyle sıralanabilir: Hz. İbrâhîm'in gelişinden önce Mekke, Hz. İbrâhîm'in Hz. İsmâil ile Mekke'ye gelmesi, Kâbe'nin inşası, Cürhüm, Hu-zâa ve Kureys'in Mekke'deki hâkimiyetleri, Ficâr savaşları, Mekke'de bulunan putlar, Fil Vak'ası, Hz. Muhammed'in doğumu, sütanneye verilmesi, Hz. Hatice ile evlenmesi, Hudeybiye Antlaşması ve Mekke'nin fethi.

BİBLİYOGRAFYA:

Fâkihî, *Aḥbâru Mekke* (nşr. Abdülmelik b. Abdullah), Mekke 1407/1986-87, Mukaddime, I, 9-73; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 122; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 188-189; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, VI, 359-360; Fâsî, *el-İkdû's-semtin*, I, 401-402; a.mlf., *Şifâ'ü'l-ğarâm bi-ahbâri'l-beledi'l-harâm* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Beyrut 1405/1985, bk. İndeks; İbn Hacer, *Taglîku't-ta'lik* (nşr. Saîd Abdurrahman Mûsâ el-Kazekî), Amman 1405/1985, V, 471; *Keşfü'z-zunûn*, I, 306; Serkis, *Mu'cem*, II, 1431; *Hedîyyetü'l-ârifin*, II, 20; Sezgin, *GAS*, I, 346; F. Rosenthal, *A History of the Muslim Historiography*, Leiden 1968, s. 162-164, 479, 508; a.mlf., "al-Fâkihî", *EI*² (İng.), II, 757; Ziriklî, *el-A'lâm*, VI, 252; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mû'elli-fîn*, IX, 41; Necîb el-Akîkî, *el-Müstesriḳûn*, Kahire 1980, II, 368; C. Brockelmann, "Fâkihî", *IA*, IV, 449.

ABDÜLKERİM ÖZEYDİN

FAKİR

(bk. FAKR).

FAKİR

(الفقير)

Maddî ihtiyaç içinde bulunan kimse, yoksul.

Fakir kelimesi Arapça'da "delmek, kazmak, kırmak" mânalarına gelen fakr kökünden sıfat olup asıl anlamı "omurgası (fekâr) kırılmış kimse"dir. Bu durumdaki insan gibi bir işe güç yetirememesi,

si, başkasına muhtaç olması sebebiyle maddî bakımdan sıkıntı içinde bulunan kimseye de fakir denildiği ifade edilir (bk. *Lisânü'l-ʿArab*, "fkr" md.; Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "fkr" md.).

Fakir kelimesi Kur'an'da çoğulu *fukarâ* ile birlikte on iki yerde geçer. Bunlardan iki âyetle Allah'ın zengin, insanların ise fakir olduğu zikredilirken (Fâtır 35/15; Muhammed 47/38) insanların gerçekte kendi kendilerine yetmeyip Allah'a muhtaç oldukları vurgulanmak istenmiştir. Kelimenin bu anlamı tasavvuf-ta ayrı bir önem kazanmış ve fakr tasavvuf literatürünün önemli kavramları arasında yer almıştır (bk. FAKR). Fakire yardım edilmesi, onun yedirilip korunması hususunun işlendiği diğer âyetlerde ise bu kelimeyle halk dilindeki yaygın kullanımına da uygun olarak zengin olmayan, maddî sıkıntı ve ihtiyaç içinde bulunan kimselerin kastedildiği söylenebilir. Nitekim yurdunu terk edip günlerce aç susuz dolaşan Hz. Mûsâ'nın kendini fakir olarak nitelendirmesinde (el-Kasas 28/24) veya Mekke'den Medine'ye göç eden muhacirlerden fakirler olarak söz edilmesinde (el-Haşr 59/8) maddî ihtiyaç göz önünde bulundurulmuştur. Hadislerde de sıkça geçen fakir kelimesinin aynı anlamı taşıdığı görülür (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "fakr", "fakir" md.leri). Ancak Kur'an'da zekât gelirlerinin devlet eliyle harcanacağı yerleri belirten âyetle (et-Tevbe 9/60) fakirlerin ve miskinlerin ayrı sınıflar olarak sayılması bu iki kelimeyle ilgili dil ve tanım tartışmalarına yol açmıştır. Öte yandan zekâtın yanı sıra fitır sadakası, nafaka, vakıf, vasiyet, cizye gibi kişilerin ekonomik durumlarına göre hak ve sorumluluklarının belirlendiği konularda da fakirin tanımı ve fakirlik ölçüsünün belirlenmesi önem kazanmıştır. Kelimenin etimolojik tahlili ve hukukî sonuçlarıyla ilgili olarak İslâm hukuk literatüründe bazı görüş ve tartışmaların yer alması da bu sebeplere dayanır.

Kur'an-ı Kerim'de (et-Tevbe 9/60) devletin zekât gelirlerinden pay alacak sekiz grup arasında önce fakirler ve miskinler zikredilir. Bunlardan vergi memurları (âmiller) hariç geri kalan yedi sınıfın ortak özelliğinin ihtiyaç içinde bulunmaları olduğu söylenebilir. Ebû Yûsuf ve bir grup fakih fakir ve miskin tek bir sınıf teşkil ettiğini, aralarında yoksulluk yönünden derece farkı bulunmadığını ifade ederler. İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre ise fakir ve miskin farklı gruplar ise de hangisinin daha yoksul

olduğu tartışmalıdır. Tâbiîn neslinden bazı âlimlerle Hanefî ve Mâlikî fakihleri, fakir ve miskinle ilgili olarak bazı âyet (bk. el-Bakara 2/61, 273; el-İnsân 76/8; el-Beled 90/16) ve hadislerde (bk. Buhârî, "Zekât", 35; Ebû Dâvûd, "Zekât", 24, 33) yer alan ifade ve nitelendirmelerden hareketle miskini "hiçbir malı olmayan ve ihtiyacını dışı aksettiren kimse", fakiri de "yeterli miktarda malı ve geliri bulunmamakla birlikte bu haliyle geçinmeye çalışan kimse" olarak tanımlarlar. Şâfiî ve Hanbelîler'e göre ise fakir miskiniden daha muhtaç ve yoksul durumda olan kimsedir. İmam Şâfiî fakiri "malı, meslek ve sanatı olmayan kimse", miskini de "malı, meslek ve sanatı olmakla birlikte geçimini sağlayamayan kimse" diye tanımlar (el-Üm, II, 71). Kaynaklarda fakir ve miskinın tanım ve ayırımıyla ilgili olarak on kadar görüşten söz edilir (Ebû Ubeyd, s. 534-535; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, II, 961; ayrıca bk. MİSKİN).

Her ne kadar J. Schacht fakirle miskin arasında gerçekte bir fark bulunmadığını, bu konuda zikredilen bazı farkların zorlama olup fakihlerin bu iki sınıfı kendilerini de içine alacak şekilde tanımladıklarını ve böylece zekât gelirinden pay almayı amaçladıklarını ileri sürmekteyse de (EI [İng.], V, 1204) fakir ve miskinle ilgili olarak literatürde yer alan tartışmaları böyle basit ve şahsî bir amaca inhisar ettirmek doğru değildir. Fakihlerin bu konuda ileri sürdükleri farklı ölçü ve görüşler, toplumda gerçek ihtiyaç sahiplerinin belirlenmesi ve ferdi beyanlardan ziyade objektif kriterlerin yerleşmesi yönündeki gayretlerinin ürünü olarak görülmelidir.

Kişinin zekât konusundaki hak ve yükümlülüğünü belirleyen fakirliğin ölçüsü hususunda Hanefîler ile diğer üç mezhebe mensup fakihler arasında farklı görüşler vardır. Hanefîler, zekât vermekten muaf olabilmek ve zekât fonundan faydalanabilmek için mal ve gelirlerin nisab miktarının altında olması şartını ararlar; fakiri de "zekâta tâbi mallardan nisab miktarı malı olmayan kimse" şeklinde tanımlarlar. İslâm hukukçularının çoğunluğu ise bu konuda kişinin gelir gider dengesini göz önünde bulundurur, mal ve gelirleri giderini karşılayamayan kimsenin serveti zekât verme nisabını bulsa bile fakir sayılacağını ileri sürerler. Buna karşılık serveti nisab miktarının altında olmakla birlikte ihtiyacını rahatlıkla karşılayabilen kimseye de zekât verilemeyeceğini belirtirler. Öte yandan Hanefîler, çalışabilecek durum-

da olan fakirin zekât almasının haram olmadığını, ancak hayatını çalışarak kazanmasının daha doğru olacağını kaydederek (bk. ZEKÂT).

Kur'an'da, kendilerini Allah yoluna adanmış, bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşamayan fakirlerden söz edilerek (el-Bakara 2/273) ilim, cihad gibi kamu yararına yönelik faaliyetleri sebebiyle geçimlerini yeterli derecede sağlayamayan kimselerin toplum veya devlet tarafından maddî bakımdan desteklenmesi gereğine işaret edilmiştir. Bundan dolayı İslâm hukukçuları miskin ve fakiri iki ayrı sınıf kabul edip çalışamaz durumdaki hasta, yaşlı ve sakatlardan, yeterli geliri olmayanlara veya çalışsa bile ağır geçim yükü altında bulunanlara kadar maddî ihtiyaç içindeki bütün grupları sosyal adalet ve güvenlik şemsiyesi altında toplamak istemişlerdir. İlk dönemlerden itibaren İslâm devletinin fakir gayri müslim vatandaşlardan vergi almayıp onların ve aile fertlerinin geçimini devlet bütçesinden karşılaması (Ebû Yûsuf, s. 156) bu anlayışın sonucudur.

Zekât hak ve muafiyetiyle ilgili olarak söz konusu edilen fakirlik ölçüsü, usul-fürû ve hısımlık nafakasını hakedişte veya cizye yükünden muaf olma, fakir lehine yapılan vakıf yahut vasiyetten faydalanma gibi konularda da büyük çapta uygulanır. Burada da zekât nisabı miktarınca mal ve gelire sahip bulunmama ölçüsünden çok gelirin gideri karşılamaması ve maddî ihtiyaç içinde olma ölçüsü ağırlık taşır.

Fakir kelimesinin dil ve fıkıh ilimlerindeki anlamı daha teknik ve sınırlı bir önem taşımakla birlikte fakirin ve fakirliğin İslâm dininin fert ve toplumla, dünya ve âhiretle ilgili genel değerlendirilmesi içindeki yeri daha genel bir önem arzeder. İslâm dini çalışmayı, iyi ve faydalı işler yapmayı emretmiş, dilencililiği hoş karşılamamış, zekâtı pay alarak veya başkalarının yardımıyla geçinmek yerine kişinin kendi elinin emeğiyle geçimini sağlamasını daha övgüye değer bulmuştur. Hz. Peygamber döneminden itibaren toplumda fakirlerin gözetilip korunması, fakirlikle mücadele edilip toplumda muhtaç kimsenin bırakılmaması yönünde ciddi tedbirlerin alındığı bilinmektedir. Muhacirlerle ensar arasında kardeşlik kurulması (muâhât*), kölelerin âzat edilmesi, kamu yararına vakıf ve yatırımların teşvik edilmesi, kefare, zekât, fıtır sadakası, infak, nafaka gibi fakirleri koruyup gözetmeye yönelik dinî mükellefiyetler, gerektiğinde

borçlu ve fakirlere devlet bütçesinden destek sağlanması bu tedbirler arasında sayılabilir.

İslâm dininde fakirlerin durumunu iyileştirmeye yönelik olarak çeşitli önlemler alınmış olmakla birlikte hiçbir zaman fakirlik bir horlama ve aşağılama sebebi görülmemiş, mülkün gerçek sahibinin Allah olduğu (Âl-i İmrân 3/26), dünyada insanların ekonomik yönden farklı seviyelerde olup bazılarının fakirlik ve maddî sıkıntı içinde bulunmasının birtakım amaç ve hikmetlere dayalı olduğu (el-Bakara 2/155; en-Nahl 16/71; ez-Zuhruf 43/32), insanların Allah katındaki değerini belirlemede takvânın ölçü alınacağı (el-Hucurât 49/13) gibi hususlar dikkate alınarak her toplumda var olan bu sosyal vâkıa tabii karşılanmış, böylece konuya başka bir dinî ve ahlâkî boyut kazandırılmıştır. Sabreden ve olgunluk gösteren fakirlerin cennete ilk giren gruplar arasında yer alacağı, cennet ehlinin çoğunluğunu fakirlerin teşkil edeceği, gerçekte fakirliğin utanılacak bir şey değil insanın mânevî hayatı için bazı avantajlar sağlayan bir mertebe sayıldığı, fakirlerin, miskinlerin ve zayıf kimselerin toplumun hayırlı bir tabakasını oluşturduğu yönünde Hz. Peygamber'e kadar uzanan rivayetler (bk. Wensinck, *Miftâhu künûzi's-sünne*, "miskîn" md.) böyle bir amaca yöneliktir. Öte yandan Hz. Peygamber sabredip olgunluk göstermeyen, yoksulluğunu bahane ederek taşkınlık yapan, kötülük işleyen, isyan eden fakirleri de şiddetle kınamış, fakirliğin kişiyi birtakım kötülöklere sürükleyebileceği, hatta nankörlüğe sevk edip küfre bile düşürebileceği uyarısında bulunmuştur (Nesâî, "İsti'âze", 14, 16; Ebû Dâvûd, "Edeb", 101; *Müsned*, II, 305, 325; V, 36, 39, 42). İlk bakışta çelişkili gibi görünen fakirliğin lehinde ve aleyhindeki bu rivayetler aslında İslâm'ın benzer konulardaki tutumuyla da uyumlu olarak haklar ve ödevler, yetkiler ve sorumluluklar arasında denge bulunduğuna işaret etmeyi amaçlar. Her nime-tin, her mahrumiyet ve sıkıntının maddî sebeplerinin yanı sıra İslâm'ın yaratılış ve kullukla ilgili genel telakkisi açısından da mâkul bir açıklaması yapılarak hem tevhid inancının hayatın her safhasını kuşatan bütünlüğü hem de kişilerin ruh sağlığı, yaratıcıya ve hayata bağlılıkları, kendilerine saygıları korunmuş olmaktadır. Bu bakımdan İslâm'ın fakirlikle mücadele ve fakirlerin korunup gözetilmesi konusunda gösterdiği gayretle yoksulluk karşısında sabır ve

metanet gösterilmesini öğütlemesi arasında açık bir uyum görülür.

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Düreyd, *Cemheretü'l-luğa*, "fkr" md.; *Tehzibü'l-luğa*, "fkr" md.; Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "fkr" md.; *Lisânü'l-Arab*, "fkr" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, "fağır", "miskîn" md.leri; Wensinck, *el-Mu'cem*, "fağır", "fağır" md.leri; a.mlf., *Miftâhu künûzi's-sünne*, "miskîn" md.; *Müsned*, II, 305, 325; V, 36, 39, 42; Bu-hârî, "Zekât", 35; Ebû Dâvûd, "Zekât", 24, 33, "Edeb", 101; Nesâî, "İsti'âze", 14, 16; Ebû Yûsuf, *el-Harâc*, s. 156; Şâfiî, *el-Üm*, II, 71; Ebû Ubeyd, *el-Emvâl*, s. 534-535; Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, Kahire 1968, X, 157; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'an*, III, 122; Hattâbî, *Me'âlimü's-sünen*, Humus 1969-70, II, 283-284; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, II, 961; Kâsânî, *Bedâ'î*, II, 43; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*, Şam, ts. (el-Mektebü'l-İslâmî), III, 455, 456; Fahred-din er-Râzî, *Mefâtihü'l-gayb*, XVI, 110; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Kahire 1969, VI, 419-424; Kurtubî, *el-Câmî*, VIII, 170; İbnü'l-Hümâm, *Fet-hu'l-kadîr* (Bulak), II, 202-204; Yûsuf el-Kardâvî, *Fıkhü'z-zekât*, Beyrut 1389/1969, II, 544-549; Yunus Vehbi Yavuz, *İslâm'da Zekât Mues-sese*, İstanbul 1972, s. 241; Sule Ahmed Gu-sau, "The Prophet Muhammed (P.B.H.) and the Problem of Poverty and Distress", *HI*, XVI/1 (1993), s. 19-37; Hayreddin Karaman, "Zekât", *İA*, XIII, 500-501; J. Schacht, "Zakât", *EI*, V, 1204; K. A. Nizami, "Fakîr", *EI*² (İng.), II, 757-758.

OSMAN ESKICIOĞLU

FAKİRİ

(فاكيري)

XVI. yüzyıl divan şairi.

Rumeli'de Üsküp'e bağlı Kalkandelen (Tetova) kasabasında doğdu. Kendisinden bahseden tezkirelerde asıl adı belirtilmediği gibi doğum ve ölüm tarihleri hakkında da bilgi yoktur. Latîfî ve Kınalızâde Hasan Çelebi'nin onu Yavuz Sultan Selim zamanında (1512-1520) ölmüş göstermelerinin, Kanûnî Sultan Süleyman'a sunduğu *Risâle-i Ta'rîfât*'ın 941 (1534-35) olarak verdiği yazılış tarihi karşısında asılsız olduğu anlaşılmaktadır. *Sicill-i Osmânî*'de de Kanûnî devrinde öldüğü kaydedilmektedir.

Medrese kültürüne sahip bulunduğu anlaşılan Fakîrî'nin şiirlerinde Kur'an ve hadis ilimlerinden gelen çeşitli unsurlara rastlanmaktadır. Evliya Çelebi onun ânında şiir söyleme kabiliyetinden söz etmektedir. Orta derecede bir şair olan Fakîrî'nin divanı bilinmemekle beraber çeşitli nazîre mecmualarında bir divançe teşkil edecek miktarda gazelleri vardır. Fakîrî asıl ününü *Risâle-i Ta'rîfât* ve *Şehrengîz-i İstanbul* adlı eserleriyle yapmıştır. Onun şiirindeki mahallîlik yönünü aksettiren bu iki eserde özellikle muh-

telif tabaka ve mesleklerden insanlarla devrin sosyal hayatına yer verilmiştir. Bu sebeple eserleri sanat bakımından önemsenerek bir seviyede olmamakla beraber tarihî birer vesika değeri taşırlar. Dilinin sade oluşu yanında manzumelerinde divan şiirinde nâdir görülen, sonraları kullanılmaz olmuş bazı deyimlere de rastlanmaktadır.

Eserleri. 1. Şehrengîz-i İstanbul. Yirmi beş beyitlik bir girişten sonra Hz. Peygamber'in ve Kanûnî Sultan Süleyman'ın övgüsüne geçilen eserde önce bir ilkbahar tasviriyle İstanbul'un methi yapılır. Daha sonra şehrin en ünlü güzeline uzunca bir manzume ile yer verilip arada başka bir İstanbul tasvirinden sonra diğer kırk üç güzel ele alınıp anlatılır. Fakîrî'nin bunlarla ilgili tasvirlerinde yer yer müstehcen ve mizahî bir yön kendini gösterir. Eserin Köprülü Kütüphanesi ile (Fâzıl Ahmed Paşa, 9/2; vr. 62^a-87^b) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde (TY, nr. 3051) birer nüshası vardır. Ayrıca Köprülü Kütüphanesi'nden istinsah edilen bir nüsha Atatürk Üniversitesi Ağâh Sırrı Levend kitapları arasında kayıtlıdır (nr. 189-190). **2. Risâle-i Ta'rîfât.** Eserde XVI. yüzyıl Osmanlı Cemiyeti içindeki çeşitli meslek, mevki ve sınıftan kimseler üçer beyitlik manzumelerle ele alınarak portreleri çizilmiş, gerçekçi bir şekilde bunların kıyafetleri ve davranışları ile haklarındaki mevcut düşünceler aksettirilmiştir. 941

(1534-35) yılında Kanûnî Sultan Süleyman'a sunulan eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki nüshası (TY, nr. 351) 158 faslı ihtiva etmekte olup sonunda telif tarihini belirten beyit de bulunmaktadır. Bu nüsha mevcutların en tam olanıdır. Köprülü Kütüphanesi nüshasında (Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 279, vr. 73^a-97^b) fasıl sayısı 122'dir. Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüsha ise (Fâtih, nr. 5424, vr. 89^a-93^b) eksik olup içinde yalnız doksan altı fasıl vardır. **3. Sâkinâme.** İki vaktan ibaret olan bu manzume İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki bir mecmua ile (TY, nr. 4097) Atatürk Üniversitesi Ağâh Sırrı Levend kitapları arasındaki bir yazmanın içinde mevcuttur. **4. Letâîf.** Kaynaklar Fakîrî'nin böyle bir eserinden söz etmemekle beraber *Türkische Handschriften*'de yer alan Fakîrî külliyyatı (bk. bibl.) içinde *Letâîf* adlı bir eser de bulunmakta ve başında şu ibare yer almaktadır: "Bu letâîf, hayli igen mergûb Fuzûlî-i zamân Mevlânâ Fakîrî letâîfindendir ki zikr ü beyân ve şerh ü iyyân olunur". Eserde Sâdullah Çelebi'den İstanbul kadısı olarak bahsedilmesi ve Sâdullah Çelebi'nin 930'da (1523-24) bu göreve tayin edilmiş olması *Letâîf*'in Fakîrî tarafından yazıldığı kanaatini kuvvetlendirmektedir. Eserin on sekizinci latifesinde şair Figânî (ö. 938/1532) ve Basîrî'den (ö. 941/1535) "merhum" olarak söz edilmesi, kitabın belli aralıklarla uzun bir süre içinde kaleme alındığını göstermektedir. Eserdeki otuz dört latifenin yirmi ikisi insanlarla, sekizi hayvanlar, dördü de diğer şeylerle ilgilidir. İnsanlarla ilgili olanların içinde on ikisi Ahmed Paşa, Necâti Bey, Hayâlî, Figânî gibi meşhur şahsiyetlere dairdir. Bazı latifeler müstehcendir. 1, 2, 3, 6, 8, 10 ve 18 numaralı latifeler Gülçin Ambros tarafından İngilizce'ye tercüme edilmiştir (bk. bibl.). Eserde yer alan latifelerden bazılarının Fakîrî'ye ait olmadığı söylenebilir. Bunların bir kısmının, Lâmiî Çelebi'nin (ö. 938/1532) topladığı ve oğlu Abdullah Çelebi tarafından bir araya getirildiği kaydedilen *Letâîfnâme* adlı eserden (İÜ Ktp., TY, nr. 3814) alındığı anlaşılmaktadır.

Fakîrî'nin Edirneli Nazmî'nin *Mecmû-atü'n-nezâir*'inde (Nuruosmaniye Ktp., nr. 4222) elli üç gazeli yer almaktadır. Ayrıca *Pervâne Bey Mecmuası* ile (TSMK, Bağdat Köşkü, nr. 406) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan nazîre mecmualarında da (TY, nr. 1547, 2955) gazelleri vardır.

Fakîrî'nin *Şehrengîz-i İstanbul* adlı eserinin ilk sayfası (Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 279/2)

